

CRINA DECUSARĂ BOCȘAN

PUVÂNT CĂTRE CÎITTOR

FILE FRÂNTE DIN VIAȚA IULIEI HASDEU

CUPRINS

5	CUVÂNT CĂTRE CITITOR
7	NOTE BIOBLOGRAFICE
11	CAIETUL CU SCOARȚE DE VELUR
13	A OPTA FILĂ
30	A NOUA FILĂ
40	A ZECEA FILĂ
55	A UNSPREZECEA FILĂ
78	A DOUĂSPREZECEA FILĂ
113	A TREISPREZECEA FILĂ
142	A PAISPREZECEA FILĂ
173	A CINCISPREZECEA FILĂ
201	A ȘAISPREZECEA FILĂ
218	A ȘAPTESPREZECEA FILĂ
258	FILA NEÎNCHEIATĂ

A OPTA FILĂ

Tu ești cel mai minunat caiet al meu și te deschid când mai urc o treaptă pe scara vârstelor.

Numele meu este Lilica: sună frumos, parcă ar veni de la denumirea florii de crin; așa îi zice pe franțuzește; de fapt vine de la Iulia, cum o cheamă pe mama. De șapte ani, de când m-am născut, tatăl meu drag are două Iulii în casă. Astăzi mă serbează pe mine. Iată un eveniment important, pe care îl consemnez în *Jurnalul meu*.

2 noiembrie 1877

Nășicu' mi-a adus cadou o rochiță albastră de organdi bleu cu care m-am îmbrăcat chiar și la dejun și caietul ăsta în catifea grenă cu colțare și cataramă de încuietoare „ferecată” în argint. De fapt este un adevărat album, mare și gros ca un atlas geografic ori ca Biblia. L-am auzit pe părintele Ghenadie cum râdea cu coana Svârlescu, zicând că o să mă învăț să scriu frumos vrând-nevrând. Cred că cel mai bucuros era domnul Frățilă, căci și dumnealui și doamna Walch sunt nemulțumiți că nu am o caligrafie grozavă. Bineînțeles că acești mult-celebrii profesori ai mei, m-au îndopat” drept cadouri cu cărți, așa că acum am 17 cărți din *Bibliothèque Rose*. Tata a promis că o să facem împreună (adică dumnealui) catalogul lor. Numai să-mi arate cum se face, că mai departe mă descurc singură.

De dimineață am avut petrecere cu prietenele mele: Florica, Mița, Sarmiza și Hermina. Mama ne-a dat eis-café și zaharicale de tot

felul; apoi a adus tarta și am suflat în lumânări. A fost o veselie grozavă. Maria Trenk mi-a scris pe notele de pian „la mulți ani” cu mâna stângă.

Mama a primit o grămadă de flori, dar ale noastre din grădiniță sunt mai frumoase. Florica și Matilda au plecat devreme, fiindcă domnul Zaharescu își serba și dumnealui ziua. „Concurența ne omoară, domnule” vorba lui nășicu’. Ce concurență o fi asta, că eu nu am idee decât de lupta pentru premiul întâi, tata – pentru postul de la Universitate, mama – pentru cum îi reușesc merele murate.

5 noiembrie

Am început să citesc cursul elementar de Geografie generală pentru clasa a IV-a de domnul Mărescu; dumnealui a fost profesor la gimnaziul Mihai Bravu și i-a spus lui tata că vrea să mă pregătească particular pentru examene. Chiar la început cartea are multe lucruri interesante despre sistemul solar. De fapt, orice carte este interesantă când o citești din curiozitate...

Tata mă controlează la teme aproape în fiecare zi. Pentru mâine mi-a dat să scriu narațiunea unei petreceri la țară. Asta-i compoziție. O să povestesc cum ne-am dus la Ciorogârla când era bunica la mănăstirea Samurcaș. Atunci mi-a venit așa, deodată, să mă gândesc la frumusețea poienelor și câmpiilor și la frumusețea românilor cu care ne întâlneam la tot pasul grăbiți să ajungă la biserică, căci era zi de sărbătoare. Titlul va fi *O petrecere la țară*.

8 noiembrie

Plouă, plouă mereu, când nu plouă este înnorat. În casă este frig, afară nu e frig, dar umezeala parcă scoate aburi din pământ. Florile își fac din picăturile de ploaie cercei și diademe; nu se gândesc la mine, prietena lor, căci nu mai au nevoie să le ud în asfințit... Și Boboc m-a părăsit: nu-l lasă să intre nici măcar în marchiză, degeaba se gudură pe lângă ușă. Iar eu suspin de una singură, ba chiar mai tare când aud pașii târșiți ai cucoanei Anica pe scări; își lasă papucii înnoroiți la ușă.

Vai, ce milă mi-e de mine! Simt că ard toată. Nu pot nici să citesc; mama se așază lângă mine și-mi citește dumneaei, iar eu, cu ochii închiși văd cum se adună ursitoarele la patul meu.

13 noiembrie

De câte ori mă duc în fundul grădinii cu Florica și Matilda, merge cu noi și Agripa. Sultan rămâne morocănos cu pisicuțele, dar nu e supărat pe noi. Când o aude pe mama că mă strigă, vine de mă caută. Așa că mama nu știe nimic de locul nostru de joacă. Hermina era cât pe-aci să ne dea de gol, noroc că mama nu a fost atentă. Nici nu vine dânsa până în grădină... Ne lasă plăcintele pe masa din curte și doar ne cheamă să ne înfruptăm.

A început să fie frig, bruma dă buzna în grădiniță în fiecare dimineață, ceața și pâcla trag cortina pe neașteptate și profită că bietul soare nu mai este puternic ca altădată să le chelfănească și să le izgonească. Până la primăvară vom închide și noi teatrul din fundul grădinii. Baba Anica mi-a cerut cuvertura pe care o făcusem cortină, deși știa bine dumneaei că fără cortină nu se pot schimba decorurile între acte. Tufișurile desfrunzite nu mai sunt bune de culise. S-au scuturat în freamăt de toamnă culorile verii și vestmintele de frunze s-au rupt. Nici Hermina nu mai are unde se piti ca să facă pe sufleorul, ori noi nu putem juca fără sufleor, suntem trupă serioasă. Pentru încheierea stagiunii de vară o să jucăm „Dama de la circ”. Florica e grozavă în rolul lui Leon. Matilda însă nu vrea și pace să facă pe directorul circului: recunoaște că îi este nesuferit personajul. Dacă replicile care i le-am dat eu nu-i plac defel, nu are decât să și le scrie singură, pe gustul ei, dar trebuie să-l lase pe directorul circului să fie urâcios.

15 noiembrie

Am răcit, dar sunt foarte bucuroasă totuși pentru că domnii Svârlescu și Novianu, profesorii mei, nu mi-au mai dat teme lungi. Asta înseamnă că am mai mult timp pentru însemnări. Ei, dacă aș merge la școală, aș avea eu multe de povestit. Dar așa?!... Pe la noi pe acasă, ce

Rs-ar putea întâmpla interesant?! Tata este foarte ocupat mereu. Dum-nica, după slujbă, când ieșim la șosea sau în Cișmigiu, dumnealui ne însoțește numai uneori.

Când merg cu mama la doamna Popescu sau la Filioneasa la întrunirile dumnealor, mă plictisesc. La doamna Manoliu, unde se fac listele și se dau bani la Comitet e mai interesant, pentru că vin și alți copii și recităm pe rând. Doamna Cornescu are de fiecare dată câte ceva numai pentru mine. Am și eu o surpriză pentru dumneaei, căci am terminat piesa *Dama de la circ*, tragedie în trei acte. Iar Mariei, care interpretează rolul principal, i-am spus că ultima replică trebuie spusă bine.

16 noiembrie

Nu am motive să fiu melancolică, probabil că febra este de vină că am scris o poezie foarte tristă despre moarte, despre mine. De fapt nu este tristă. Simt ca o plăcere să ajung în rai, să scap de febră, de tuse... Nu am cum să o citesc cuiva pentru că nimeni nu m-ar înțelege, știindu-mă o fire veselă. Dar mai am și eu momente apăsătoare, fără o cauză anume.

Fata murindă

Voi fi ferice! Doamne! Ce bine e că mor!

Eu scap de suferință, de-a lumii infamie.

Nu, mamă; sunt ferice; și zău, al tău amor

Să nu plângă, din contră! Vreau vesel ca să fie!

23 noiembrie

Am început cu doamna Walch germana după metoda Bozzi pentru că am primit cadou manualul „Conversation française et allemande”, adus de la Viena. Tata l-a ales, așa că o voi corecta pe Ernestina de câte ori greșește în nemțeasca ei de baltă.

4 decembrie

Tata a găsit iscălitura mea pe *Cursul elementar de igienă* a lui Parrussel și mi-a făcut teorie jumătate de oră că nu trebuie să scriu *Iulia de Petriceicu Hasdeu*, ci pur și simplu *Iulia B. Hasdeu* și fără „*I am a little girl very good indeed*”.

Ba a descoperit și comentariile făcute în vremi de restriște de tipul „*non, non, non, je ne veux pas!*” sau „*Vai de căpățâna mea! Oh! Oh! Oh!*” Recunosc că îmi place să fac comentarii la ce citesc, chiar dacă e vorba de lecții pentru învățat. Ba, cu atât mai mult! Uneori îmi aleg chiar numai pentru mine din ce au spus alții mai înțelepți decât mine.

6 decembrie

Din cauza lecțiilor și a temelor nu am timp să termin piesele de teatru și povestirile din primul meu volum pentru copii. Acolo este ce făceam și cum ne distrăm noi în fundul grădinii. Floricăi îi plac foarte mult replicile care le scriu pentru eroii mei; însă, papaliga mă sfătuiește să povestesc mai mult. Dumnealui zice că e foarte ușor să compui un dialog, pentru că este ca în viață; dar e mult mai greu să povestești ce e interesant, să nu se plictisească cititorul – zice papaliga. Eroina mea vrea la bal, nu-și face temele și vorbește obraznic cu cei mari. Nici prietenele ei nu sunt mai grozave: Madeleine, Sophia și Odette, fac pozne împreună.

Cred că e mai ușor să scriu o piesă, nu o nuvelă. Va avea două părți și am intitulat piesa *Aurora dorită*.

9 decembrie

Dacă nu ne mai putem juca în curte, Maria și Hermina vin mai rar pe la mine. Eu stau mai mult în casă și citesc romanele contesei de Ségur, acum sunt la „*După ploaie, vreme bună*” și am început să traduc „*Geniul rău*”. Nu am timp să mă plictisesc. E bine că tot ce am învățat la istorie se leagă de geografie – care mie îmi place foarte mult – și cu ajutorul atlasului primit de Moș Nicolae – fac toate călătoriile lui Marco Polo, Cristofor Columb, Magelan... Îi însoțesc pe vremea lor. Așa mi-a

ieșit tragedia în șase acte „Cristofor Columb”. Actul I se petrece la Madrid, la palatul regal, în salonul reginei.

15 decembrie

Îmi place să scriu compozițiile pe care mi le dă domnul Novianu, dar nu am chef de ele totdeauna. Pentru că după Sf. Nicolae nu o să mai facem lecții, mi-a dat acum prea multe teme. Unele îmi sunt utile, altele mi se par anoste, dar tot trebuie să le fac. O să încep cu scrisoarea de Anul Nou, tocmai pentru că nu am cum să o folosesc drept felicitare de sărbători. Cui să i-o trimit?!

Scumpa mea amică,

Cât de iute a trecut anul! Cum trece timpul pe nesimțite, fără să băgăm de seamă! Minutele, orele, zilele se duc, se duc și nu se mai întorc! Așa se duc săptămânile, lunile; așa s-a dus și anul acesta și iată un alt an a venit în locul celui alt, un altul care să se ducă și el și altul îl va înlocui și pe dânsul.

Așa se trece și viața noastră, scumpa mea amică; luni cu luni, ani cu ani se duc, se duc mereu. În fiecare zi noi pierdem ziua ce s-a dus, până se sfârșește șirul zilelor noastre și altă viață nouă a unui alt individ vine în locul ei pe acest pământ. Toate doar sunt trecătoare, amica mea, toate sunt trecătoare în această lume. Numai în lumea cealaltă nimic nu se trece, nimic nu se pierde!

Și acum te las, amica mea, încă o dată te rog a primi felicitările călduroase pentru Anul Nou împreună cu cele mai amicale sărutări din partea amicei Lili.

Lilica

27 decembrie

De mai mult de o săptămână nu am mai ieșit din casă fiindcă am răcit. N-am voie să mă duc nici măcar în salonaș căci, deși se face focul în fiecare zi, camera nu se încălzește deloc; zidurile sunt groase și umede. Și la tata în bibliotecă este destul de rece. Dar este și mai rău:

de patru zile nu am voie nici măcar să mă dau jos din pat pentru că am febră mare. Nasul mi-e înfundat, urechile îmi vâjâie... Nici să citesc prea mult nu am putere, deși am lângă mine o grămadă de cărți, care mai de care mai interesantă, românești, nemțești, englezești.

Iar am ameteți și mi-au apărut niște pete roșii pe tot corpul. Doctorul Măldărescu spune că e mai bine așa, decât să fi avut o formă de pojar intern. N-a spus sigur că e rubeolă; vine la ora cinci și atunci vom afla diagnosticul.

ANUL 1875

10 ianuarie 1875

Tata a hotărât să încep pregătirea pentru examene. L-am auzit sfătuindu-se cu părintele Ghenadie cum să fac să mă pot prezenta. Eu mă bucur pentru că, dacă am manuale, tata mă poate asculta, dar e mai bine să fie chiar profesori și să îmi pună note. Domnul Svârlescu mi-a pregătit un caiet în care dascălii mei să scrie cum m-am pregătit la temele date de dumnealor. Și doamna Svârlescu o să facă lecții cu mine; continui orele de engleză cu mama Herminei.

Pentru că mai este puțin timp voi face școală și duminica.

Papaliga a zis că de acum nu mai stau la biroul dumnealui, acela sculptat și plin de praf pe stinghia de dedesubt și mi-a adus cu Iancu o măsură pe măsura mea.

Mama și doamna Svârlescu mi-au învelit caietele cumpărate de la librarul lui tata. Asta înseamnă că sunt pe jumătate școlăriță. Numai Ernestina nu-i mulțumită... După ce că scapă de grija mea în timpul orelor cu profesorii, tot nu-i convine...

Respect p 22 ianuarie cărți

Zăpada e pufoasă. A acoperit toată grădinița, dar florile nu par supărate pe ea; bunica zicea că zăpada nu le apasă, ci că este ca o haină elegantă și călduroasă. „Ca o hlamidă?” – am întrebat-o vrând să-i arăt că știu ce poartă împărătesele. Nu m-a auzit.

Dar mă gândesc că florile ar putea muri în vara asta și mă cuprinde toată tristețea. Cum le-aș putea ajuta?! L-am întrebat pe domnul Novianu și dumnealui mi-a răspuns că de asta învăț la școală, ca să știu.

martie

Ne-am dus la mănăstirea Plumbuita împreună cu bunica să vedem tiparnița. E foarte veche și călugării de acolo pictează icoane. Mi-a plăcut pentru că este ca un muzeu. Părintele Ghenadie ne aștepta cu masa pregătită și am mâncat numai de post, dar totul a fost foarte bun. Deși nu-mi plac ciupercile așa cum au fost preparate acolo, am gustat din străchinile puse la mijloc. Probabil că le este mereu foame bieților călugări...

Lecțiile merg bine, dar notele nu prea saltă. Decât să povestesc cum capăt 6 și 7 – deși aș putea învăța de nota 10 – mai bine scriu o piesă de teatru cu subiectul ăsta și folosesc personajele reale. Așa mi-a ieșit piesa *O elevă nouă, comedie într-un act de Iulia Hasdeu*, iar personajele sunt ca în viața reală: doamna Lescu (văduvă), Sofia (fiică), domnul Bobuș și baba Vișa, servitoare.

18 mai

Domnul Svârlescu cu mama și cu tata mi-au făcut programul de învățătură până la sfârșitul lunii iulie, când vom pleca din București. Tata a hotărât că trebuie să lucrez și duminica pentru școală, ca să pot da examenele laolaltă cu ceilalți copii de la școlile de stat. Îmi pare bine că am și eu orar pe zile și că trebuie să-mi pregătesc teme. Profesorii mei o să-mi pună note de fiecare dată. Încă din toamna trecută am toate

manualele după care se învață și la Colegiul „Sf. Sava” și la școala de fete.

Azi am făcut aritmetica, geografia, istoria, scrierea și nu am primit cine știe ce; note doar la aritmetică am căpătat un 10, în rest – 6. Îmi pun note și la conduită, la care mama este foarte severă, așa că am nota 7. Mâine am catehismul, istoria sacră, gramatica, geometria și o să-mi pună note și la scriere pentru felul cum arată temele. De fapt, scrierea o am în fiecare zi, la fel și conduita e trecută în caiet, pentru cum mă comport. Vineri voi avea din nou aritmetica, geografia și istoria. Cât despre dascălii mei, ei sunt ceva între preceptori și profesori, cel puțin domnii Scurtulescu și Frățilă, ba chiar și Novianu, nu fac toți la un loc cât familia Svârlescu și doamna Walch.

19 mai

Astăzi am citit din „Românul” despre Jules Michelet și despre discursul lui tata. Dumnealui s-a dus azi la Clubul studenților universitari, de unde a venit apoi acasă cu domnii Cantacuzino, Rosetti și Arion. Am fost și eu o dată acolo, pe calea Mogoșoarei, când ne-am plimbat în grădina Episcopiei.

21 mai

Azi nu fac lecții, numai temele pentru mâine, fiindcă tata m-a pedepsit să fac lecții și duminica, până voi termina materia toată pentru examen. Așa că nu am ce să pun în jurnal despre mine. Mi-e ciudă că la scriere am nota 5, cea mai mică, negreșit va trebui să copiez pagini întregi din lecturi până o să-mi iasă literele ca lumea, adică rotunde și înclinate, să scriu gros și subțire...

Cu conduita nu am ce face: din cauza doamnei Walch nu pot sălta peste 7. Ei și?!

Cum să înțeleagă Agripa și Sultan că sunt școlăriță și nu mai am timp să zburd cu ei peste straturile de flori?! Mi-e mai bine în părul din cimitir, că acolo nu mă vede nimeni și frunzișul lui parcă strânge ecoul dangătelor de clopot de Sfinții Constantin și Elena.

Respect pe **luni, 23 mai** cărți

Papaliga face pe „examinatorul” și mi-a cerut carnetul de note pe săptămâna trecută. I-a plăcut? Așa și așa:

Vineri, 20 mai: aritmetica 10, geografie 6, istorie 7, scriere 5, conduită 7;

Duminică, 22 mai: catehismul 10, istoria sacră 10, geometrie 10, gramatică 10, scriere 3, conduita 7;

Azi mi-a pus 10 la aritmetică, deși nu-mi făcusem tema, dar mi-a dat o problemă foarte grea (zice dumnealui), pe care am știut-o; la geografie 6, istorie 9, conduită 7.

I-am promis că o să fiu mai bună, o să mă pregătesc, dar mereu iese altceva. Dar nu o să-i arăt povestirea *Pregătire pentru Istorie*, încă neterminată.

26 mai

La catehism și la istoria sacră mi-a pus zece, dar la scriere am tot șase. Să mă apuc să scriu caligrafic câte un rând pentru fiecare literă?!... Cred că aş avea nevoie de câte o pagină pentru fiecare literă. Ha! Ha! Ha! Tare aş vrea să o văd și pe asta!

1 iunie

Deși îmi dau silința să învăț bine pentru profesorii mei, îmi pun note mici. Numai la aritmetică, istorie și geografie o duc foarte bine. La scriere nu trec de nota șapte... Asta pentru că nu am răbdare. Ce sunt eu de vină dacă răspunsurile îmi vin repede în minte și tot atât de repede le și scriu?... Mai ales că mă grăbesc să termin de făcut temele ca să copiez romanul despre faptele lui Mihai Viteazul, fiindcă tata a spus că dumnealui nu o să citească ieroglifele mele și nu am decât să scriu citeț. De asta s-a întâmplat să nu fac analiza la gramatică: era foarte ușoară și nu am avut timp.

2 iunie

Mama mă sâcăie să merg la expoziție, iar eu nu am niciun chef. La ce bun să merg la expoziție cu doamnele din comitetul mamei de femei de la Societatea de binefacere?! Dumnealor, în loc să se intereseze ce a făcut fiecare, ce e mai bine și mai frumos în școlile de băieți și fete și la școlile de meserii, ele beau ceai, se tratărisesc cu tot felul de dulceturi, fac liste de subscripție și își promet vizite. După ce le recit o fabulă mă aplaudă și mă îmbie să gust din fructele glasate. De-ar ști că eu pofteam de când au fost aduse în chiseaua de cristal! Doamna Comarnescu dirijează toate planurile și tot dumneaei le cere socoteală celorlalte cucoane de ce nu s-au ocupat îndeajuns de aia și de aia și de ailaltă, cu mult mai importante pentru Societatea dumnealor.

4 iunie

A trebuit totuși să merg la expoziție, deși iubitele mele cărți nu mai aveau răbdare să mă aștepte.

Pe scurt: am fost. Am fost în centrul atenției și admirației stimabilelor doamne – între care nu aveam de fapt alt rost – entuziasmate cât de frumos mă port în societate, cât de multe poezii știu. Nășica zâmbea foarte mândră, iar mama parcă ar fi fost gata să-i cedeze meritele că a reușit să aibă un asemenea copil. Sunt răutăcioasă?!

14 iunie

Pentru că au început vacanțele, dar și pentru că tata e foarte ocupat la ziar, lecțiile mele s-au cam rărit. Dar nici așa, după două săptămâni nu am strălucit la învățătură: mai exact, am uitat să fac analiza la gramatică.

17 iunie

Completez lecțiile de la istorie cu cărți aduse de tata; am început să citesc „Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul” de Ispirescu, un culegător tipograf pe care dumnealui îl cunoaște.